

Данијела М. Јањић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију
Катедра за италијанистику

Тијана Н. Кукић²
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију
Катедра за италијанистику

ОД КЛАСИЧНОГ ДО ЛИЧНОГ МИТА: ВИНО, ВИНОВА ЛОЗА И ГРОЖЂЕ У ЗБИРЦИ *ALCYONE* ГАБРИЈЕЛЕА Д'АНУНЦИЈА³

У овом раду, полазећи од синтагме „вино Лета” у песничкој збирци *Alcyone* Габријелеа д'Анунција и лексичког прегледа употребе речи вино, винова лоза и грождје указујемо на потребу испитивања места и значаја наведених појмова у поетици Д'Анунцијевог збирке. Лексичка анализа указује на необичан раскорак између важности поменуте синтагме и вербалне оскудности када су у питању описи вина, винове лозе и грождја, који, заправо, представљају подтему у оквиру много опширније и сложеније теме личног мита који се провлачи кроз причу о класичним митовима. У неким песмама трагова личног мита скоро да нема, али те композиције саставни су део Д'Анунцијевог винско-митолошког поетике. У раду су анализирани најважнији примери како би се изнели сви аспекти сложене песничке нарације.

Кључне речи: Д'Анунцио, *Alcyone*, вино, винова лоза, грождје, класични мит, лични мит

Винова лоза и вино имају своје посебно место у митологији и у религији и о њиховом пореклу и значају постоје различите приче. Извесно је да Бах, односно, Дионис иако најпознатији, није једини лик из митологије за који се они везују, иако је неприкосновен, јер он је красан и моћан, доноси радост и плодове и учи људе да гаје винову лозу и да праве вино (Кун 2004: 86–87). Како у класичној митологији, тако и у хришћанској религији винова лоза исто има посебан значај, као прва биљка коју је Ноје посадио када је изашао из лађе након потопа (Библија 2005: 8). Митова и приповедака о вину има заиста толико да се

1 danijelajanjic@filum.kg.ac.rs

2 tijana.kukic@filum.kg.ac.rs

3 Рад је урађен у оквиру пројекта *Брендрави у књижевности, језику и култури* који се реализује на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу (Ф1819).

кроз њих се може посматрати својеврсна историја човечанства, јер их налазимо у свим историјским периодима и у многим културама; тако је и са књижевношћу где је вино често заступљена тема. Пјетро Ђибелини је у својој студији *Дионисова маслионица (Il calamaio di Dioniso. Il vino nella letteratura italiana moderna)* дао преглед и тематску анализу дела у савременој италијанској књижевности у којима божанско пиће представља незаобилазни елемент нарације.

У песничкој збирци *Alcyone* вино није ни главна, ни истакнута тема, али га је Габријеле д'Анунцио вешто уткао у поетику приче о митском лету у Версилији. На неколико места у песми *Bocca di Serchio* наилазимо на синтагму „вино Лета” („il vino dell'Estate,” Д'Анунцио 2006: 407–415), а како је цела збирка посвећена једном митском лету, требало би видети и какво је то вино тог Лета. Композиције у којима се вино, винова лоза и грозђе појављују има деветнаест различитих. Појединачно, вино (vino) се појављује у једанаест текстова (*Ditirambo I, L'oleandro, Bocca di Serchio, Feria d'agosto, Ditirambo IV, Il Tessalo, L'otre, Gorgo, A Gorgo, La morte del cervo, L'asfodelo*), лоза (vite) у пет песама (*Il fanciullo, Ditirambo I, Ditirambo III, La morte del cervo, La sera fiesolana*), а грозђе (uva – грозђе; grappolo – грозд) у једанаест (*Il fanciullo, Il nome, L'oleandro, L'acerba, L'uva greca, Feria d'agosto, Ditirambo IV, L'otre, Il novilunio, Implorazione*).

Лексичка анализа не указује на велики репертоар придева уз именице грозђе и вино (уз винову лозу нема придева), али је Д'Анунцијев избор веома прецизан, иако је неочекиван, будући да је Д'Анунцио познат као „чаробњак речи” и да у збирци *Alcyone*, грозђе (uva) је црно, деликатно, сочно и зрело (nera, delicata, sugosa, matura), али и плаво и златно (azzurro, d'oro). Помиње се и бело грозђе, али црно је оно које се песнику допада и које користи за поређење са косом, на пример; вино (vino) је младо, црвено и моћно (novello, vermiglio, possente). Биљке које се наводе уз грозђе и винову лозу, подједнако су племените (јасен, храст, бор) као и мед и зачини такође поменути и уводе нас у бајковити свет природе где ће се одигравати лепе и ужасне метаморфозе и фантастични догађаји. Томе служи и оскудан број придева – грозђе, винова лоза и вино нису у првом плану. Они су тематски посредници путем којих песник „декорише” главну тему и суптилно нам саопштава скривени смисао одређених стихова.

Ђибелини (2001: 196) посебно наводи композиције *Il novilunio* и *L'asfodelo* у којима се посредно, према грозђу и припреми вина најављује смирај лета, које почиње тихо, достиже силовит врхунац и меланхолично јењава. Уколико пођемо од те интерпретативне сугестије, ма колико она била наизглед једноставна, винова лоза и њени плодови добијају улогу показатеља не само протицања времена, већ и емотивне обојености стихова, јер њихово физичко стање одређује и одсликава душевно стање песника као протагонисте и сведока скривених дешавања у природи. Тако постају део личног мита, јер Д'Анунцио је у својој збирци и митски ју-

нак, који у мадригалу *Implorazione* преклиње Лето да оклева и да не допусти још гроздовима да сазреју: „Лето, Лето, не жури са зрењем / гроздова [...]” („Estate, Estate, indugia a maturare / i grappoli [...]” Д'Анунцио 2006: 521). Није у питању насумични избор – митолошка димензија винове лозе снажно је утемељена још у структури збирке *Alcyone*, чију окосницу представљају четири дитирамба (*Ditirambo I*, *Ditirambo II*, *Ditirambo III*, *Ditirambo IV*), која иако тематски различита, својим ритмом и својом првобитном наменом упућују на Диониса, бога вина, приказиваног увек са виновом лозом и гроздовима, док у једном стиху песме *La Vittoria navale* песник експлицитно казује: „Ја сам последњи син Хелена”⁴ („Io son l'ultimo figlio degli Elleni,” Д'Анунцио 2006: 573).

Алузије на класичну митологију, посредством вина и винове лозе, у амбијенту тосканског пејзажа, расуте су по целој збирци. Најистакнутији примери јесу они које Ђибелини наводи (Ђибелини 2001: 168–169): *La corona di Glauco* (група од девет сонета), *Feria d'agosto* и *L'uva greca*. Занимљиво је да Д'Анунцио повремено у своје стихове умеће тачно одређена вина. У сонетној групи *La corona di Glauco*, „који пикник на плажи у Версилији преображава у хеленску гозбу” („che trasforma un picnic sulla spiaggia versiliana in un simposio ellenico,” Ђибелини 2001: 168), у сонету *Gorgo*, читамо: „и носим ти вино са Хиоса у меху” „[...] e ti reco il vin di Chio nell'otro,” Д'Анунцио 2006: 454). Још у античко доба грчко острво Хиос у Егејском мору било је славно по свом вину. Вино са Хиоса, познато по сланкастом укусу услед потапања грожђа у морску воду, у античко доба представљало је прави бренд, чак су и амфоре са Хиоса биле препознатљиве и осигуравале су препознатљивост вина чуваног и преношеног у њима. У песми *Feria d'agosto*, где се стварност расплињује пред појавом гошће из Танагре у Беотији где је и брдо Хеликон на којем су живеле Музе, песник пред долазак тајанствених гошћи, супротно очекивањима, не износи на трпезу античко вино, већ грожђе из Лигурије („l'uva sugosa delle Cinque Terre,” Д'Анунцио 2006: 545) и вино из Лигурије, то јест, из Вернаце и Корниље („e il vino di Vernazza e di Corniglia” Д'Анунцио 2006: 546), познато, додуше, још у средњем веку, а можда и много раније, јер постоје подаци да су у ископинама Помпеја пронађене амфоре са утиснутим називом *Cornelia*, који упућује на вино из Корниље. У прилог изврсности тог вина говори чињеница да ће бити понуђено дами из Танагре, која има изврстан слух и надареност за музику и плес, како се и очекује, будући да је Беотија, где је поред Муза, боравио и Аполон. У песми *Feria d'agosto* јасно је мешање песникове стварности са античким временима и митовима, а индикатори садашњости су управо грожђе и вино из Лигурије, јер тек по њима слутимо у које време се одвија необична гозба. У мадригалу *L'uva greca* нема овако лепих и занимљиво контекстуализованих примера винских брендова, али Д'Анунцијева ингениозност и склоност ка истраживању античке митологије нису затајили и он нас води у Ахају, Коринт и на

4 Сви преводи у раду са италијанског на српски су наши.

Егину где грожђе зри, а потом у Беотију где је пио вино „у сенци Нептуновог гроба, посматрајући Хеликон” („All’ombra della tomba di Nettuno / [...] guardando l’Elicona,” Д’Анунцио 2006: 539). Претећу монотонију стихова који описују стање сазрелог воћа у потпуности разбија један једини стих: „грозд налик Хијакинтовим увојцима” („l’uva simile ai ricci di Giacinto,” Д’Анунцио 2006: 537).

Хијанкинџ, Франсоа Жозеф Бозио, 1817.⁵

Хијакинџ није међу најславнијим личностима у митологији, али дирљивост приче о његовој младости и лепоти окончаној несрећним случајем уноси тонове меланхолије скривене и у грожђу које зри и подсећа да лето почиње да јењава. Аполонова љубав према Хијакинџу била је јака колико и његов очај када га је погодио диском и усмртио. Према Аполоновој жељи, из земље наквашене Хијакинџовом крвљу изникао је цвет (зумбул) на чије је листове Аполон урезао слова АИ АИ којима изражава свој бол. Хијакинџ је тако у облику цвета постао вечан и рађа се изнова сваког пролећа, како казује Овидије (2009: 395) у својим *Метаморфозама*.

У већини композиција у збирци *Alcyone* није могуће одредити да ли је доминантан лични, Д’Анунџијев, или класични мит, али има текстова где се приповедање темељи на искључиво класичном елементу, попут песме *Ditirambo IV* која говори о Икару и његовом фаталном подухвату подстакнутом необузданом жељом да се досегне сунце. Икар је један од најславнијих митолошких ликова, али Д’Анунџијева вербална и метричка „изведба” дарују ново рухо добро познатој теми и изазивају узбуђење код читаоца који као да први пут чита причу о Икаровом лету. У песми *L’otre* протагониста није тако славан или, боље речено, сасвим је необичан: један мех. Тај мех нам у првом лицу приповеда згоде и незгоде кроз које пролази од тренутка када од јарчеве коже постаје мех. Његова судбина се стално мења у зависности од намене. Најпре служи да носи воду, млеко и уље, док једне ноћи у њему не заврше нечија глава и крв и не буде бачен

5 Извор: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fran%C3%A7ois-joseph_bosio,_giacinto_aspetta_il_suo_turno_per_lanciare_il_disco,_1824_ca.jpg

у ледену реку. Његову даљу судбину одређује сатир који га је пронашао у зору међу врбама и у први мах помислио да је у њему вино: „Цоктао је његов жељни језик / док ме је отварао [...]” („*Dava shiocchi la lingua sua salasa / mentre'e'i m'apria [...]*” Д'Анунцио 2006: 662). Поред овог отвореног упућивања на вино, значајна је и скривена алузија у фигури сатира, који толико воли вино и чест је пратилац бога Диониса. Његова појава означава прекретницу и шаље поруку да судбина меха још није испуњена. Он ће га опрати, надувати и дати свом малом, још невештом сину да га одржава на површини док учи да плива. Од тог тренутка за меха почиње нов живот, у додиру са природом и дивним бићем. Лепота малог сатира и саме природе метафорички опијају и наговештавају осећање опијености и екстазе које треба да влада другим делом композиције, али и читавом винско-митолошком концепцијом збирке *Alcyone*:

Много сам га волео. Од пупка наниже био
је плавкастом длаком попут малог срндаћа
прекривен, а у остатку гладак, подигнутог
репића, помало зрикак и прћастог носића.
[...]

Зеленкасти Серкјо између две ниске шуме!
Летња јутра, када је лепи, плакасти син
Пана долазио, са венцем од ружичастог
Хибискуса, са својим замкама и корпама!

(*Molto l'amai. Dall'ombelico in giuso
di pé! biondiccio qual cavriuioletto
era mi liscio il rimanente, eretto
il condinzolo, un po' lusco e camuso.*
[...]

Viride Serchio in tra due selve basse!
Mattini estivi, quando il bel Panisco
Biondetto sen venìa, cinto d'ibisco
Roseo, con suoi lacci e con sue nasse!)

(Д'Анунцио 2006: 663–664)

Што је мали сатир вештији у пливању, то мех све више лежи остављен у блату, али његова туга неће потрајати. Појављује се пастир златне браде који ће од њега, након што га Аполон надахне, начинити гајде магичног звука. Музика је и дионизијски елемент, те померање од сатира ка музици представља градацију приповедања. Након што пастир изломи гајре, мех ће, изгарајући од жеље да у себи садржи вино и набрајајући шта је све спознао (воду, млеко, уље, ваздух и звук), завапити да буде испуњен пићем које човека приближава боговима, уз екстатичан узвик: О, крајње лепоте! („*Oh ultima bellezza!*” Д'Анунцио 2006: 672). Овакав завршетак песме у потпуности је у складу са њеном позицијом у збирци – она је последња песма пре текстова који најављују коначни долазак јесени.

Енолошка подтема збирке *Alcyone* започета је још у првом дитирамбу (*Ditirambo I*), посредством зазивања бога Диониса:

Где је твоја моћ, о Дионисе,
и твој смех и твоја жестина
и твоја опасност?

(Ove il tuo nume, o Dioniso,
E il tuo riso e il tuo furore
E il tuo periglio?)
(Д'Анунцио 2006: 199)

Обраћање Дионису, међутим, није права жеља за вином; опијеност, наиме, није изазвана божанским пићем, већ је то екстаза осећања узвишеног стапања са природом и са божанствима. „Лудо слављење једног ја уздигнутог до божанства, ето, дакле, шта је данунцијевска опијеност!“ („La folle celebrazione di un io promosso a divinità, ecco dunque che cos'è l'ebbrezza dannunziana!“ Ђибелини 2001: 172). Класични мит као полазна тачка за „ја“ које жуди за славом богова, њиховом жестином и њиховим страстима, преображава се у лични мит, иако не губећи своја основна значења. Песник попут загонетке у стиху оставља читаоцу да препозна његов преображај и да прозре његову игру. *Alcyone* се може читати и као лични дневник и као збирка митолошких ликова и појмова у којој се за вином више жуди, него што се оно испија, те пре означава силовиту жудњу, но истинско остварење жеље.

Вино, винова лоза и грожђе део су Д'Анунцијеве поетике у збирци *Alcyone*, а самим тиме и део поетике читавог Д'Анунцијевог стваралаштва:

[...] „манифест“ збирке *Alcyone*, у којој је отеловљена Д'Анунцијева целокупна *ars poetica*, за своје средиште има фигуру Дечака (*il Fanciullo*). [...] Д'Анунцио своју уметност опредмеђује у митској фигури божанског адолесцента, који у себи сједињује Хермесове и Орфејеве црте. Он има једно плаво, а једно црно око, пева о светлости и о тами, и као Д'Анунцио колеба се између сунчаног сјаја живота и ноћне привлачности мистерије; подједнако вешто уме да од трске направи милозвучне флауте и лукове за стреле. Прокламујући намеру да живи сопствени живот као уметничко дело, Д'Анунцио показује да поступке и моделе из своје фикције и своје истакнуте биографије сматра саставним делом „поруке“ својствене његовим текстовима.

([...] il «manifesto» dell'*Alcyone*, che incarna l'*ars poetica* globale di d'Annunzio, ha al suo centro la figura del *Fanciullo*. [...] d'Annunzio oggettiva la sua arte nella figura mitica di un divino adolescente, che somma tratti di Ermete e di Orfeo. Egli ha un occhio azzurro e uno nero, canta la luce e l'ombra, e come d'Annunzio oscilla fra lo splendore solare della vita e il fascino notturno del mistero; sa con uguale perizia trasformare le canne in flauti melodiosi o in archi per saettare. Proclamando l'intento di vivere la propria vita come un'opera d'arte, d'Annunzio mostra di considerare i gesti e i modelli proposti

nella sua finzione e nella sua esibita biografia come parte integrante del «messaggio» insito nei suoi testi.)

(Ћибелини 2008: 28–29)

Не треба, на крају, изоставити да би значење вина, винове лозе и грожђа требало сагледати и у ширем контексту, у оквиру читавог песничког циклуса *Laudi del cielo, del mare, della terra e degli eroi*, па и свих Д'Анунцијевих дела. С друге стране, од збирке *Alcyone* било је неопходно започети истраживање, јер она представља врхунац уметности италијанског песника.

Литература

Д'Анунцио 2006: G. d'Annunzio, *Alcyone*, a cura di F. Roncoroni, Milano: Arnoldo Mondadori Editore.

Библија 2005: Библија. *Светио писмо Старио и Новој завети*, Стари завет по преводу Ђ. Даничића, Нови завет по преводу В. Карацића и Светог архијерејског синода, по исправкама и преводима Светог Владике Николаја, Шабац – Ваљево – Београд: Глас цркве.

Ћибелини 2008: P. Gibellini, *Gabriele d'Annunzio. L'arcangelo senza aureola*, Brescia: Editoriale bresciana.

Ћибелини 2001: P. Gibellini, *Il calamaio di Dioniso. Il vino nella letteratura italiana moderna*, Milano: Garzanti.

Кун 2004: N. A. Kun, *Legende i mitovi stare Grčke*, Beograd: Dečja knjiga.

Овидије 2009: P. O. Nasone, *Metamorfosi*, a cura di P. Bernardini Marzolla, con un saggio di I. Calvino, Torino: Giulio Einaudi editore.

Danijela M. Janjić, Tijana N. Kukić / DAL MITO CLASSICO AL MITO PERSONALE: IL VINO, LA VITE E L'UVA NELLA RACCOLTA *ALCYONE* DI GABRIELE D'ANNUNZIO

Riassunto / Nel presente saggio, partendo dal sintagma “il vino dell'Estate” in *Alcyone*, raccolta poetica di Gabriele d'Annunzio, e dall'analisi dell'uso delle parole il vino, la vite e l'uva (il grappolo) indichiamo la necessità di esaminare la loro importanza all'interno della poetica della raccolta. Si tratta dei sostantivi accompagnati dagli aggettivi comuni e quindi le descrizioni sono scarse il che stupisce se si pensa che il sintagma “il vino dell'Estate” ha un significato centrale. Il vino, la vite e l'uva rappresentano in realtà un tema minore, ma non meno importante, dato che fanno parte del complesso tema del mito personale che viene integrato nella narrazione dei miti classici. In alcune poesie il mito personale è quasi inesistente, però anche quelle composizioni appartengono alla poetica dannunziana del vino e della mitologia. Nel nostro saggio abbiamo analizzato i testi più importanti per poter individuare tutti gli aspetti di una narrazione complessa.

Parole chiave: D'Annunzio, *Alcyone*, vino, vite, uva (grappolo), mito classico, mito personale

Примљен: 1. септембра 2019.

Прихваћен за штампу октобра 2019.